

חלוק הוא דין משנתנו מדין הברייתא ד"הרי זה גיטיך שעה אחת קודם מיתתי", שהרי במשנתנו החשש הוא שמא כבר מת הבעל, ולשמא מת לא חיישינן! משום דמוקמינן ליה על חזקתו שהוא עדיין בחיים.

אבל בברייתא, אף אם עדיין לא מת, אלא ימות בעוד שעה כבר חל גיטה מעכשיו ומיד נאסרת בתרומה, ולשמא ימות חיישינן! שהרי אין אנו באים לומר שכבר מת ולגרע את חזקת החיים, אלא רק חיישינן שימות בעתיד.

הבין רב אדא בר מתנא מדברי רבא — שנחלק על אביו שהעמיד את המשנה והברייתא במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה שנחלקו גבי נוד — שלדעתו, הן המשנה והן הברייתא כדברי הכל הם; ולפיכך:

אמר הקשה ליה רב אדא בר מתנא לרבא:

והא נוד היין שלא חשש רבי מאיר לבקיעתו, דהרי כשמא ימות הוא, שהלא אם יבקע בעתיד לאחר שתרם ממנו, תתבטל התרומה למפרע.

ובכל זאת פליגי בזה רבי מאיר ורבי יהודה! הרי שמע מינה, דאף לשמא ימות לא חייש רבי מאיר, והאיך תתפרש הברייתא לדעתו!?

ואחר שעשה כן, הרי הוא שותה מיד את היין, אף קודם שהפריש את התרומה והמעשר, ועדיין הם נמצאים בתוך היין! לפי שיוברר הדבר למפרע, שאותם לוגים שלבסוף יפריש, מעיקרא חלה עליהם קדושת תרומה ומעשר, וכל שאר היין נחשב לחולין מתוקנים.

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין לעשות כן! משום דחיישינן שמא אחר שישתה מן היין, יבקע הנוד, וילך שאר היין לאיבוד, ושוב לא יוכל להפריש ממנו ולברר למפרע את התרומה והמעשר, ונמצא למפרע ששתה טבל.

וכשם שחושש רבי יהודה לבקיעת הנוד, ואינו מעמידו בחזקת שהוא קיים, כן הוא חושש למיתת הבעל ואינו סומך על החזקה, והברייתא האוסרת את האשה באכילת תרומה נאמרה לשיטתו.

ורבי מאיר שאינו חושש לבקיעת הנוד אלא סומך על חזקתו שהוא קיים, כמו כן אינו חושש למיתת הבעל, ומשנתנו נאמרה לשיטתו.⁽¹²⁾

כח-ב **רבא אמר ליישב את סתירת המשנה והברייתא:**

שהוא מלשון מהילה, שכן היא דרך שתית היין, למוזגו במים.

12. ביארו התוספות שאף כי לא חילקה הגמרא עכשיו בין חשש "שמא מת" ל"שמא ימות" וכפי שמחלקת הגמרא בהמשך, מכל מקום בהכרח שאף לפי תירוץ הגמרא עכשיו יש חילוק

אבריה, ושפיר יש לומר שכל מה ששותה אינו מן המעשר שני, מכל מקום כל מה שאפשר לו לתקן עכשיו יתקן, ולא יסמוך על בריה.

והתוספות שם כתבו, שאף אין צריך לחלל את המעשר, ו"מיחל ושותה" הוא מלשון התחלה, שמתחיל לשתות מיד עוד פירשו, ד"מיחל" הוא כמו "מיהל",

אמר [תירץ] רב יהודה מדרסקרתא :

שאני נוד שלא חשש בו רבי מאיר שמא יבקע, משום דאפשר דמסר ליה לשומר שישמרנו שלא יבקע, אבל ל"שמא ימות" אף רבי מאיר חושש.

מתקיף לה רב משרשיא: מה תועיל המסירה לשומר לסלק את חשש הבקיעה? הלא ערביך ערבא צריך [הערב שהבאת אף הוא זקוק לערב; ומשל הוא, שאף הערב עצמו שאחראי על הלווה שישלם את חובו, אף הוא צריך אדם נוסף שיהיה ערב לו שיעמוד בערבותו].

כלומר: הרי יש לחוש שמא השומר עצמו יפשע בשמירה, ויבקע הנוד.

אלא אמר רבא: אכן אין לומר שהן המשנה והן הברייתא דברי הכל היא, אלא:

לשמא מת לא חיישינן אף לרבי יהודה החושש לבקיעת הנוד, ומשנתנו אתיא שפיר לדברי הכל.

אבל באם חיישינן לשמא ימות, מחלוקת תנאי היא! שרבי מאיר אינו חושש אף לכך, ורק רבי יהודה הוא זה שחושש לכך, וכשיטתו נשנתה הברייתא.

שנינו במשנה: השולח חטאתו ממדינת הים, מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים:

ותמהינן: והא בחטאת בעינא סמיכה בידיו של בעל הקרבן על ראש קרבנו, ואם כן איך הוא יכול לשלוח את חטאתו על ידי שליח! (1) והלא אי אפשר שיסמוך השליח תחתיו, כדתניא בתורת כהנים: "וסמך את ידו" — ולא יד שלוחו!

אמר תירץ רב יוסף: הכא במאי עסקינן: בקרבן חטאת של נשים, ואין הנשים סומכות, משום שנאמר: "דבר אל בני ישראל, וסמך וכו'", בני ישראל סומכים, ואין נשים סומכות!

רב פפא תירץ ואמר: משנתנו עוסקת בחטאת העוף שהיא אינה טעונה סמיכה, ולכך הוא יכול לשלוחה על ידי שליח.

כאן שבה הגמרא לשלשת האופנים שנזכרו במשנתנו, שמעמידים את האדם בחזקת חי:

א. המביא גט, והניח השליח את הבעל כשהוא זקן או חולה, הרי הוא נותנו לאשה, בחזקת שבעלה קיים!

ב. בת ישראל הנשואה לכהן, והלך בעלה למדינת הים, הרי היא אוכלת בתרומה, בחזקת שהוא קיים!

הגמרא השתא שמא ימות לאלתר, לשמא מת לאחר זמן מרובה.

ואף חשש בקיעת הנוד נחשב כחשש לאלתר, שהרי מיד בצאת השבת, או לכשימצא כלים טהורים, יפריש. מהרש"א.

1. ואף על גב שהסמיכה אינה מעכבת בקרבן, מכל מקום אין להקריב בלא סמיכה. תוספות.

ביניהם; שהרי אף לרבי מאיר דלא חייש לשמא ימות לאלתר, ודאי מודה דחיישינן שמא ימות לאחר זמן מרובה, ואילו לשמא מת לא חייש, אף לזמן מרובה.

וכן רבי יהודה שחושש אף לשמא מת [לסברת הגמרא השתא], אינו חושש לכך אלא לאחר זמן מרובה, אבל לשמא ימות חושש אף לאלתר, כדמוכח בסוגיין. ומכל מקום דימתה

הבעל, הוה אמינא דדוקא בתרומה הדין כן, משום דזימנין דלא אפשר לה לאשה להתקיים בלא אכילת תרומה, וכגון שהיא עניה, וכל מזונותיה הם ממה שנוטלת תרומה בבית הגרנות.⁽²⁾

אבל בחטאת העוף הייתי אומר: מספיקא⁽³⁾ לא ליעול [לא נתיר להביא] חולין לעזרה!⁽⁴⁾ שהרי אם מת אין החטאת ראויה להקרבה.

לפיכך צריכא משנתנו להשמיענו, בכל שלושת האופנים האלו, שמעמידים את האדם בחזקת חי.

מתניתינן:

שלשה דברים אמר רבי אלעזר בן פרטא

ג. השולח חטאתו ממדינת הים, מקריבין אותה, בחזקת שהוא קיים –

ומבארת הגמרא שצריכא משנתנו להשמיענו חידוש זה בכל שלושת האופנים; ומשום:

דאי אשמועינן בגט בלבד דלא חיישינן למיתת הבעל, הוה אמינא דדוקא בגט הדין כן, משום דלא אפשר לגרש שום אשה כשנמצא בעלה ממדינת הים, אם לא נסמוך על חזקת החיים שלו.

אבל לענין תרומה, דאף אם נאסור את האשה באכילתה, אפשר לה להתקיים על ידי אכילת חולין, אימא לא סמכינן אחזקה, וחיישינן למיתת הבעל.

ואי אשמועינן בתרומה דלא חיישינן למיתת

לפנינו, ואם מת הרי אין כאן כלל גברא בר חיובא, אין להקריב מספק; וראה ב"אילת השחר" שהאריך בביאור דבריהם.

והרשב"א כתב, דהך צריכותא לא קאי אלא לתירוץ רב יוסף, דבקרוב נשים מיירי.

והרש"ש כתב: שלא מצינו להדיא שחטאת העוף באה על הספק אלא במחוסרי כפרה, כגון מצורע ויולדת, ואפשר שהותר להם להקריב מספק כדי שיוכלו לאכול בקדשים; אבל הכא אפשר דמיירי בחטאת העוף של קרבן עולה ויורד.

ויעוין עוד בהערה 4 בישוב קושית התוספות.

4. כתב רבי עקיבא איגר [תשובות החדשות סימן יא], שדלכאורה לשון "חולין בעזרה" הוא לאו בדוקא; שהרי אינה חולין, אלא היא חטאת שדינה למות ולא להקרב [שמחמש חטאות המתות הן, ואחת מהן היא חטאת שמתו בעליה].

אלא שנתקשה, דלפי זה לא קשיא מידי

2. נתבאר על פי לשון רש"י; והקשה ב"גליוני הש"ס": הרי איתא ביבמות [צט ב], דאין חולקים מתנות כהונה לאשה כהנת בבית הגרנות, אלא משגרים לה לביתה; [ומיהו לפי המבואר בגמרא שם ק א פעמים שחולקים לה בבית הגרנות, וכגון שהגורן קרובה לעיר ושכיחי שם אנשים, ראה שם].

3. ואם תאמר, והלא חטאת העוף באה אף על הספק, שכן מצינו [בנדה ע א] בשני מצורעים שנתערבו קרבנותיהם זה בזה, וקרב קרבנו של אחד מהם, ואין ידוע של מי, ואחר כך מת אחד מהם, והשני מסופק אם כבר קרב קרבנו שלו או לא, הרי הוא מביא מספק את הקרבן שנתור.

ויש לומר, שדוקא הוא עצמו מביאה על הספק, כדי לפטור את עצמו, אבל לשליח לא הותר להביא על הספק. תוספות.

ובנדה [שם] הוסיפו, דהתם הגברא שנמצא לפנינו, הרי הוא מחויב בקרבן מספק, ולכך התרנו לו להקריב. אבל הכא שהבעלים אינו

לפני הכמים, וקיימו את דבריו [הסכימו לדברים אלן]!

ואלו הן:

א. על עיר שהקיפה כרקום [מצור של אויב] ובתוכה בני אדם.

ב. ועל הספינה המוטרת בים, ועדיין לא טבעה ובתוכה בני אדם.

ג. ועל אדם היוצא לידון בבית דין על דבר שעונשו מיתה, ועדיין לא נגמר דינו להיהרג

—

שכל בני אדם אלו, אף שהם בסכנת חיים, כל זמן שלא נודע לנו מה עלה בסופם, הרי הן בחזקת קיימין! ואם הם כהנים, נשותיהם מותרות באכילת תרומה, ולא חיישינן שמא מתו בעליהן.

וכן לענין גט, אם מסר אחד מהם גט ביד שליח, וקודם שמסרו השליח לאשה נכנס

הבעל באחת מסכנות החיים האלו, ימסרנו השליח לאשה.

אבל עיר שכבר כבשה הכרקום [האויב הצר עליה], חוששים לאנשים הנמצאים בתוכה, שמא מתו.

וכן ספינה שכבר אברה בים, (5) חוששים לאנשים הנמצאים בתוכה, שמא מתו.

וכן מי שכבר נגמר דינו למיתה, והרי הוא יוצא ליהרג —

אין אלו בחזקת חיים, אלא ספק חיים ספק מתים הם, ולפיכך, נותנין עליהן חומרי חיים וחומרי מתים! (6)

שאם בת ישראל נשואה לאחד מהם שהוא כהן, לא תאכל בתרומה! משום דחיישינן שמא מת, ואסורה בתרומה.

ולעומת זאת, אם בת כהן נשואה לאחד מהם שהוא ישראל, אף היא לא תאכל בתרומה!

שהים סוער עליה, ואין המלחים יכולים להוליכה כרצונם, מפני סערו של ים.

ויעוין ב"פני יהושע" שדייק מזה, שאם טבעה הספינה ממש, מחזיקים את יושביה למתים בודאי; ואף שלענין איסור אשת איש החמירו לכתחילה אף בזה, מכל מקום לענין אכילת תרומה של נשותיהם לא חששו שמא חיים הם.

6. כתב הריב"ש בתשובה שעט, שבשלשת מקרים אלו, אף שרובם הולכים לאיבוד ומתים, אין הולכים אחר הרוב, אלא לאחר חזקה; ואף דקימא לן: "רובא וחזקה רובא עדיף", כאן ישנן שתי חזקות כנגד הרוב, חזקת חיים של הבעל, וחזקת אשת איש של האשה, ולכן ספק הוא, ואולינן לחומרא.

קושית התוספות [הובאה לעיל בערה 3], מהא דקיימא לן דחטאת העוף באה על הספק, שהרי זה אינו אלא היכא שהחיוב מוטל בספק, אבל כאן הספק הוא שמא יש פסול בקרבן, ודמי להיכא שהעוף הוא ספק טריפה, דפשיטא שאינו קרב.

ויעוין ב"אילת השחר" שכתב, דלאו ראייה היא מספק טריפה, שהרי התם אף לאחר שיקריבנה עדיין לא נפטר, דשמא קרבן פסול הוא, ובין כך יצטרך להביא אחרת.

5. והרמב"ם בפירוש המשניות [בתוספות הסבר המאירי] כתב, ד"נאבדה" היינו שנשברו כליה, ולא נשאר שם משוט ולא קרבניט, ואף על פי שהיא עדיין על המים.

ו"מוטרפת" היינו ששלמה היא לגמרי, אלא

אמר ליה אביי: הלא בית דין של גויים נמו לפעמים הם מחזירים את הדין ופוטרים את הנידון, משום דמקבלי שוחדא [שוחד] כדי שיזכוהו! ואם כן, אף ביוצא ליהרג בבית דינם, יש לחשוש ולהחמיר בו שמא הוא עדיין חי.

אמר ליה רב יוסף: כי שקלי [אימתי הם מקבלים שוחד] — רק מקמי דלחתום פורסי שנמג! [קודם שנחתם גמר הדין, "פורסי שנמג" הוא פסק דין בלשון פרסית].⁽⁷⁾

אבל לבתר דמחתם פורסי שנמג, לא שקלי שופטי הגויים שוחד! ובכהאי גוונא ברי לנו שנהרג לבסוף.

מיתבי לרב יוסף מהא דתנן:

אדם שנגמר דינו בבית דין ליהרג, וברח: כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו: מעידין אנו את איש פלוני, שנגמר דינו ליהרג בבית דינו של פלוני; ופלוני ופלוני הם עדיו שהעידו עליו באותו בית דין, שעבר על איסור מיתה — הרי זה יהרג על ידי בית דין זה! ואף שבית דין זה לא גבה את עדותם של עדי העבירה, הרי הוא סומך על כך שכבר נגמר דינו בבית דין האחר.

הרי למדנו, שלא חיישינן שמא מצא לו אותו

משום דחיישינן שמא לא מת בעלה הישראל, וכל זמן שהיא תחתיו דינה כישראל, ואינה אוכלת בתרומה.

גמרא:

שנינו במשנה: והיוצא ליהרג, נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתיים!

אמר רב יוסף:

לא שנו במשנתנו שהיוצא ליהרג אינו אלא ספק מת, אלא ביוצא ליהרג בבית דין של ישראל!

ומשום שאף לאחר שנגמר דינו, אם מתגלה לבית דין צד זכות על הנידון, הרי הם מחזירים את הדין ופוטרים אותו מהמיתה. הלכך, לחומרא אנו חוששים שמא עדיין הוא חי.

אבל היוצא ליהרג בבית דין של גויים, מחזיקים אותו למת ודאי, ואף לחומרא אין חוששין שמא הוא חי.

משום דכיון דגמיר ליה דינא לקטלא, מיקטל קטלי ליה! לאחר שגמרו את דינו להריגה, שוב אינם חוזרים בהם, וודאי הרגוהו לבסוף.

7. נתקשה המהרש"א, אם כן, מאי דוחקיה דרב יוסף להעמיד את משנתנו דוקא בבית דין של ישראל, והרי אפשר להעמידה אף בגויים, ומיקמי דליחתום פורסי שנמג [וכמו שכתבו תוספות לקמן, דברייתא דקומנטריסם של גויים בהכרח מיתוקמא קודם גמר דין לרב יוסף, לפי סברת המקשן לקמן; ויעוין בהערה 9].

מיהו בבדייתא לקמן שפיר קתני "יוצא ליהרג" אף קודם חיתום הדין, לפי שזהו לשון הקומנטריסם, שכך הם מספרים לעד, שהוא יוצא ליהרג. ואף דאליבא דאמת עדיין יכול ליפטר, אך הם משקרים ואומרים על עצמם

ותירץ ה"פני יהושע", דקודם חיתום הדין לא

על הריגת החייבים מיתה] של גויים שאמרו: "איש פלוני מת"! וכגון שנידון בדיני המלכות להכלא, בבית מלא עפר עד שימות מאליו — או שאמרו: "איש פלוני נהרג" — אל ישיאו את אשתו על סמך עדות זו.

והרי: מאי "מת", ומאי "נהרג", דקתני בכרייתא?!?

אילימא ד"מת" היינו ששמע שאמרו שמת ממש, וכן "נהרג" היינו שאמרו שנהרג ממש, וכבר נתקיים גזר דינו, ובזה נאמר שאם שמע כן מפי בית דין של ישראל, משיאין את אשתו —

הרי אי אפשר לומר כך, כי:

דאם כן, בנותיה [דומה לאופן זה] גבי עד מפי קומנטריסים של גויים — שאמרו לו כבר מת או כבר נהרג — אמאי שנינו בכרייתא דאל ישיאו את אשתו!!

והא קיימא לן: דכל שמפיח הנכרי לפי תומו שמת בעלה של אשה פלונית, הימוני מהימוני ליה [מאמינים לו] ומשיאים אותה על פיו. כי מאחר ואינו יודע שאנו סומכים עליו להתיר את האשה, ואינו אומר כן בתורת עדות, אלא כמספר סיפור דברים בעלמא, אינו חשוד לשקר.

בית דין צד זכות לאחר שנגמר דינו, ופטרו ממיתה, משום שאין הדבר שכיח, וקשיא לרב יוסף?! (8)

ומשנינן: דלמא בורח שאני! כי מאחר שברח מהמקום שבו נידון למיתה, הדבר מוכיח שעדיין גמר דינו עומד בעינו, ולא פטרוהו ממיתה.

תא שמע דלא כרב יוסף מהא דתניא:

אם שמע עד מפי בית דין של ישראל, שהיו אומרים:

איש פלוני מת מיתת עצמו מחמת שעבר עבירה, שלא הרגוהו בידיים אלא הכניסוהו לכיפה עד שימות מאליו, וכגון שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות ולקה, ושוב עבר אותה עבירה ולקה עליה, ושחטא בשלישית כונסין אותו לכיפה.

או ששמע מהם שאמרו: איש פלוני נהרג באחת מארבע מיתות בית דין —

אף שאינו מעיד על עצם המיתה, ישיאו את אשתו של פלוני זה על ידי עדותו! ואין חוששין שמא עדיין הוא חי ואכתי אשת איש היא.

אבל אם שמע העד מקומנטריסין [ממונים

וכתב ב"אילת השחר", שלדברי הריב"ש [הובאו בהערה 6] אתי שפיר; שאם במקום חזקה חיישינן למיעוט שנמצא לו צד זכות, שמע מינה דמיעוט שכיח וחשוב הוא. ואם כן מקשה שפיר, שלא היה לבית דין להורגו על סמך הרוב שלא נמצא צד זכות, אלא היה להם לשלוח ולברר אם אכן עדיין הגמר דין הוא בעינו, וכדיקיימא לן: כל היכא דאפשר לברר מבררין!

שאינם מקבלים שוחד, ולדבריהם הוא "יוצא ליהרג" אף קודם חיתום הדין.

8. וקשה, מה מקשה מהתם, אולי דוקא במשנתנו חיישינן לכך שמצאו לו צד זכות ופטרוהו ממיתה, משום חזקת החיים שיש לו, אבל שפיר אפשר להורגו על סמך שנגמר דינו, ואין זה נגד שום חזקה.

אפשרות שישחד את השופטים, ויפטרורו ממיתה.

אבל אם נגמר דינו למיתה בבית דין של כט-א ישראל, כיון דנפק ליה דינא לקטלא [שנפסק דינו למיתה], ודאי קטלי ליה! ותלינן בודאי שכבר מת, ואין נותנים לו חומרי חיים, ואם הוא ישראל ואשתו בת כהן, הרי היא חוזרת לבית אביה ואוכלת בתרומה.

אמר ליה אביי לרב יוסף:

והלא אם נגמר דינו בבית דין של ישראל, נמי יש לחשוש שעדיין הוא חי, משום דאפשר דחזו ליה בית הדין זכותא [ימצאו לו צד זכות], ויפטרורו מהמיתה!

אמר ליה רב יוסף:

כי חזו ליה בית הדין זכותא, כלומר: אימתי שכיח הוא שימצאו לו בית הדין זכות — רק מקמי דליגמר דינא [קודם גמר הדין].

אבל בתר גמר דינא תו לא שכיח הדבר דחזו ליה בית הדין זכותא! לפיכך אין לחשוש שמא פטרורו לבסוף מהמיתה.

ומוכחינן: לימא מסייעא ליה המשנה הבאה לדברי רב יוסף;

דתנן: אדם שנגזר דינו ליהרג, וברח — כל מקום שיעמדו שנים עדים בבית דין אחר, ויאמרו: מעידין אנו את איש פלוני, שנגמר דינו ליהרג בבית דינו של פלוני; ופלוני

אלא לאו בהכרח ד"מת" פירושו ששמע מפיהם שנגמר דינו והיה יוצא למות, וכן "נהרג" היינו שיוצא ליהרג, ולא ראוהו שמת ונהרג ממש??!

ועם זה קתני, שאם שמע כן בבית דין של ישראל, ישיאו את אשתו! הרי מוכח דלא חיישינן שמא לאחר שנגזר דינו, מצא בית דין צד לזכותו ופטרו מן המיתה, וקשיא לרב יוסף! (9)

ומשינן: לעולם אנו עוסקים בכגון ששמע מהם שמת ממש, וכן שמע שנהרג ממש, ודוקא באופן זה מתירין את אשתו להנשא.

ודקאמרת להקשות, דאם כן כוותיה גבי גוים אמאי לא ישיאו את אשתו, והא קיימא לן: דכל מסיח לפי תותו הימוני מהימוני?!

לא קשיא, דהני מולי שנאמן הגוי בעדות אשה כשמסיה לפי תומו, היינו דוקא במילתא דלא שייכי בה! שאין להם קשר לסיפור זה, ואינם מתפארים בו.

אבל במילתא דשייכי בה, ומתגאים הוא בכך שהרגו אדם בבית דינם, אינם נאמנים. משום דעבדי לאחזוקי שיקרייהו [עלולים הם לשקר] ולומר שכבר נהרג, אף על פי שלא ראוהו אלא רק עומד לדין בדיני נפשות.

איכא דאמרי: אמר רב יוסף: לא שנו ביוצא ליהרג — שנותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים — אלא כשנתחייב מיתה בבית דין של גוים! שכל זמן שלא נהרג עדיין קיימת

במקום חזקה אין לחוש לו.

9. מיהו, ממאי דקתני דבגוים לא ישיאו את

ואם בכל זאת לא חיישינן לכך, בהכרח שמיעוט זה של נמצא לו צד זכות הוא מיעוט לא מצוי, וכמיעוטא דמיעוטא הוא, ואם כן אף